

Nr 138.

Av herr **Mannerskantz** m. fl., om anordnande av ekonomiska driftsanalyser av vissa typiska jordbruk.

Inom jordbruksnäringen utbröt i slutet av 1920-talet en omfattande kris över stora delar av världen. I många länder tvingades statsmakterna att vidtaga regleringsåtgärder för att förebygga ett alltför våldsamt prisfall på grund av överproduktion och därmed sammanhängande förhållanden.

I sammanhang härmed har även det svenska jordbrukets pris- och avsättningsförhållanden i småningom ökad omfattning varit underkastade statlig reglering. Detta medförde under tiden fram till krigsutbrottet efter hand en viss trygghet såväl i pris- som avsättningshänseende.

Krigsutbrottet hösten 1939 framtvängde en ändring av målen för den svenska jordbrukspolitiken. Produktionen måste anpassas mot ökad självförsörjning. Prispolitiken, som tidigare varit stödjande, blev nu i stället återhållande, då knappheten på livsmedel möjliggjorde högre priser än dem, som den förda penningpolitiken anses tillåta.

Frågan om jordbrukets framtida gestaltning är bl. a. föremål för utredning inom en delegation av den stora jordbruksutredningen.

Diskussionen om jordbrukets framtid måste givetvis ingående syssla med näringens ekonomiska förutsättningar. Detta är av betydelse såväl för fastställande av jordbruksdriftens lönsamhet som för ett ståndpunktstagande till jordbruksproduktionens framtida inriktning.

Under jordbruksregleringarnas första år fastställdes priserna på jordbrukets stapelvaror i visst förhållande till prisnivån på dessa varor under åren 1925—29. Ju längre avståndet blev mellan basperioden och produktionsåret, desto mindre tillfredsställande måste jämförelsegrunden bli. Under denna tid togs hänsyn mera till produktprisernas höjd än till prisutvecklingen på jordbrukets utgiftssida.

Under den nu pågående krisen har ett annat system tillämpats. Man har sökt fastställa jordbruksnäringens totala inkomst- och utgiftsbelopp under en basperiod, 1938—39, varefter man på grundval av de relativa förändringarna mellan inkomsterna och utgifterna framräknat indextal, vilka därefter blivit grundläggande för jordbrukets priser. Ehuru denna beräkningsmetod visserligen är behäftad med påtagliga svagheter har den dock inneburit ett klart framsteg jämfört med tidigare beräkningsgrunder. Som ovan antytts medgiver metoden dock icke något säkert fastställande av jordbrukets ekonomiska resultat. Det synes nödvändigt att få fram en metod enligt

vilken man på säkrare grunder skall kunna fastställa jordbrukets ej endast relativa utan även absoluta lönsamhet.

För att kunna fastställa jordbruksdriftens lönsamhet är det önskvärt att utfinna en metod, vilken ur driftsekonomisk synpunkt bättre klarlägger såväl den faktiska utvecklingen som det verkliga läget vid en viss tidpunkt. Det synes oss, att man borde taga de ekonomiska förhållandena för ett antal i drift varande brukningsenheter till utgångspunkt för ett sådant bedömande.

För att ernå detta fordras en på ordnad bokföring byggd analys såväl av dessa jordbruks faktiska utgångsläge som deras inkomster och utgifter under ett antal år. Visserligen bedrivs en sådan verksamhet, men dess uppläggning medgiver ej de här önskade resultatet. Vid ett studium av resultatet från olika särskilt representativa gårdar skulle eventuellt vissa slutsatser jämväl kunna dragas om lämpligheten av produktionens inriktning inom de olika brukningsområdena.

Ur alla synpunkter är det synnerligen önskvärt, att resultatet av sådana individuella driftsanalyser snarast möjligt framkommer. Av denna anledning torde det vara nödvändigt att begränsa undersökningsmaterialet. Det uppstår dock säkerligen stora svårigheter att utvälja de jordbruk, vilka skola undersökas. Härvid erfordras, att ägarna av dessa jordbruk i näringens intresse skola lämna sin medverkan i önskvärd omfattning.

För att erhålla riktigast möjliga resultat torde det vara nödvändigt att urvalet av sådana »kontrolljordbruk» sker efter principer som av samtliga intresserade parter kunna godtagas såsom representativa för de vanligast förekommande gårdstyperna såväl inom varje särskilt produktionsområde som även inom jordbruket i dess helhet. Sålunda böra varken mönsterjordbruken eller de mindre väl skötta jordbruken medtagas.

Sedan dylika extrema brukningsdelar frånskilts, äro alltså de jordbruk, som böra ifrågakomma, de normalt skötta, där ägarna med utnyttjande av de naturliga resurserna kombinerat produktionsfaktorerna på ett sådant sätt, att de under rådande produktionsbetingelser nå så goda resultat, som rimligtvis kunna begäras under dessa förhållanden. Ytterligare måste tillkomma, att ifrågavarande jordbruk böra kunna anses såsom normala, d. v. s. att deras kapitalförsörjning, byggnads- och inventariebestånd m. m. betraktas såsom normala och representativa för bygdens jordbruk.

Dessa krav äro synnerligen svåra att definiera i siffror eller strikta formuleringar. Det torde dock i praktiken ej möta oöverkomliga svårigheter att finna gårdar, som uppfylla dessa villkor. En viss enhetlighet bör eftersträvas vid urvalet. Det förutsättes alltså, att ett centralt organ på förslag av representanterna för den lokala sakkunskapen fullgör detta uppdrag. Det centrala organet skulle utses av Kungl. Maj:t bland den sakkunskap inom jordbruksområdet, som t. ex. finnes representerad inom lantbruksstyrelsen, Sveriges lantbruksförbund samt bland jordbruksekonomerna vid

lantbrukshögskolan. Den lokala sakkunskapen torde förslagsvis kunna bestå av en nämnd, utsedd av hushållningssällskapet eller dess förvaltningsutskott.

Förfarandet skulle då eventuellt kunna bliva, att denna lokala sakkunskap efter av centralorganet angivna riktlinjer utvalde ett antal jordbruk, beträffande vilka dessa nämnder inhämtade så fullständiga uppgifter som möjligt. Genom ett samarbete mellan centralorganet och nämnderna skulle därefter ett behövt antal »kontrollgårdar» kunna utväljas.

Om denna utredning komme till stånd utan onödigt dröjsmål, skulle dess resultat kunna bliva till gagn för ett ställningstagande till jordbrukets förhållanden efter krigets slut.

På grund av det ovan anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt förslag till anordnande av ekonomiska driftsanalyser av ett antal för olika delar av landets utvalda typiska jordbruk.

Stockholm den 23 januari 1943.

Axel Mannerskantz.

Lennart Bondeson.

Carl Beck-Friis.
